

МИСТЕЦТВО В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ КОНТИНУУМІ ART IN THE SOCIO-CULTURAL CONTINUUM

УДК 316.7:008

[https://doi.org/10.31652/3041-1017-2023\(2\)-06](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2023(2)-06)

Діалог культур як основа сучасного мультикультурного соціуму в умовах культурної глобалізації

Юлія Москвічова

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Анотація

У статті досліджено питання витоків мультикультуралізму та змін в розумінні його сутності. Проаналізовано концепцію мультикультуралізму, її основні характеристики та особливості. Визначено проблемне поле мультикультуралізму: ідеї про культурну залученість людей, неминучість культурного різноманіття, плюралізму та міжкультурного діалогу. Визначено, що навіть на ранніх етапах розвитку значення «мультикультуралізму» були досить неузгодженими. У політичній площині мультикультуралізм стали використовувати з кінця 60-х років XX ст. у зв'язку з розвитком руху за розширення прав людини, а також з посиленням міграційних потоків, що спричинило зростання культурного різноманіття приймаючих країн. Практичне втілення мультикультуралізму як інтеграційної політики відбулося в 70-х роках XX ст. в Канаді, Австралії та США, зокрема через критику асиміляційної політики. Досліджено поширені чинники, що сприяють або перешкоджають впровадженню мультикультуралізму. Висвітлено етнокультурний контекст розвитку України. Із здобуттям Україною незалежності представники національних меншин та етнічних громад отримали змогу об'єднуватись в різноманітні національно-культурні товариства через які представники національних меншин залучаються до громадського та культурного життя країни. Підтверджено, що життєдіяльність етнічних громад значною мірою залежить від ініціативності самих громад, від діяльності їх культурно-освітніх і мистецьких закладів, проведення мистецьких заходів, фестивалів національних культур, розвитку книговидавничої справи, поширення засобів масової інформації рідною мовою тощо. Водночас етнокультура повинна допускати в своє середовище складові цінності інших культур, тобто мати риси інкультурації. Саме це надасть можливість виключити конфліктність й нетерпимість у межах міжкультурних діалогів і сприятиме толерантному співіснуванню в межах держави. Мультикультуралізм і міжкультурний діалог повинні стати стратегією для України. Це сприятиме подальшій демократизації суспільства, євроінтеграції та входженню України до світової спільноти.

Ключові слова: мультикультурність, міжкультурна комунікація, глобалізація, національна ідентичність, етнічні меншини

Dialogue of cultures as the basis of modern multicultural society in the context of cultural globalization

Yuliia Moskvichova

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University Vinnitsia, Ukraine

Abstract

The article examines the origins of multiculturalism and changes in the understanding of its essence. The concept of multiculturalism, its main characteristics and features are analyzed. The problematic field of multiculturalism is defined: ideas about the cultural involvement of people, the inevitability of cultural diversity, pluralism and intercultural dialogue. It is proved that even in the early development stages, the meaning of "multiculturalism" was quite inconsistent. In the political sphere, the term multiculturalism has been used since the late 60s of the twentieth century in connection with the development of the movement for the human rights expansion, as well as with the intensification of migration flows, which led to an increase in the cultural diversity of host countries. The practical implementation of multiculturalism as an integration policy took place in the 1970s in Canada, Australia, and the United States, in particular through criticism of assimilation policies. The common factors that facilitate or hinder the implementation of multiculturalism are examined. The ethno-cultural context of Ukraine's development is highlighted. Since Ukraine gained independence, representatives of national minorities and ethnic communities have been able to unite in various national and cultural societies that allow representatives of national minorities to be involved in the social and cultural life of the country. It is confirmed that the life of ethnic communities largely depends on the initiative of the communities themselves, on the activity of their cultural, educational and artistic institutions, holding art events, national culture festivals, book publishing, distribution of media in their native language, etc. Multiculturalism and intercultural dialogue should become a strategy for Ukraine. This will contribute to the further democratization of society, European integration and Ukraine's entry into the world community.

Keywords: multiculturalism, intercultural communication, globalization, national identity, ethnic minorities

Постановка проблеми. Інтеграція української культури в європейський і світовий культурний простір є складовою процесу національного культурного відродження й стратегічним курсом державної культурної політики України. Серед основних засад зовнішньої політики держави зазначено створення сприятливих зовнішньо-політичних умов для розвитку української нації, історичної свідомості, національної гідності українців, а також етнічної, культурної, мовної, релігійної самобутності громадян України всіх національностей.

Сучасні культурно-цивілізаційні процеси супроводжуються зростаючим культурним розмаїттям, поглибленням взаємодії культур, міжкультурних комунікацій. За умов інтенсифікації транснаціональних переміщень і міжнаціональних контактів, зміни ідеологічних і політичних векторів розвитку міжкультурні взаємодії набувають нової якості. Унаслідок масових міграційних

процесів формуються спільноти, відмінні за етнічними, культурними, релігійними параметрами. Тому зростає актуальність узгодження інтересів представників різних культур та побудови стабільного, толерантного суспільства.

Водночас, вступ людства в епоху глобалізації зумовив ключові проблеми сучасності, серед яких домінування глобальних цінностей та орієнтирів над локальними; перетворення громадянського суспільства на єдину форму впорядкування глобального соціуму; гібридизація культури; послаблення національно-державного фактора. Дослідники відзначають наявність двох підходів до розуміння процесів глобалізації культури. З одного боку, усвідомлення глобалізації, як природного процесу створення єдиного універсального культурного простору, нівелювання відмінностей, а з другого, – як процесу суперечливого, такого, що містить загрозу руйнування всього особливого й самотнього.

Культурна глобалізація передбачає певну уніфікацію культур, тобто формування універсальних цінностей. Проте ідея універсальної культури наштовхується на протидію з боку національних культур. А це, відтак, призводить до тенденцій щодо відродження національної ідентичності, що можна розцінювати як одну із відповідей на прояви уніфікації культури [9, с. 146]. Світова практика переконує, що саме культурна ідентичність в основі держав-націй. Завдяки їй у суспільстві формується уявлення як про спільну історичну територію в просторі й часі, так і про духовні та культурні цінності, спільну історичну пам'ять, традиції, матеріальні пам'ятки, місця визначних історичних подій, релігійні та морально-етнічні принципи тощо. За цих обставин, культурну ідентичність варто розглядати як визначальну духовно-культурну цінність і чинник, який консолідує всіх представників українського соціуму в єдине ціле, сприяє культурному, інтелектуальному й економічному розквіту України.

Проте вважати процес відродження етнокультурної національної ідентичності адекватною реакцією на виклики глобалізації досить важко. Це пов'язано з тим, що глобалізація є світовим об'єктивним процесом, а тому ігнорування глобалізації є сумнівною позицією, котра може призводити до небажаних наслідків у майбутніх процесах розвитку націй-держав. Мова йде про те, що певні держави ризикують потрапити поза процеси глобалізації. З іншого боку, безконтрольне слідування глобалізації в культурному відношенні призводить до розмивання культурних цінностей, що може стати причиною їхнього знецінення й забуття. І, як наслідок, – до втрати національної ідентичності. Усе це є серйозними викликами націям-державам. Постає питання: «Що робити з національними культурами в епоху глобалізації?», «Як уникнути конфліктів на міжетнічному ґрунті?», «Як не втратити ідентичність?» і т.д. Отже, пошук адекватних відповідей на виклики глобалізації є досить актуальним. І мультикультуралізм можна визначити як варіант мирного існування різних культур у межах однієї держави. Мультикультуралізм виступає як альтернатива

культурному консерватизму, який зберігає домінування певної культури над іншими.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні засади вивчення сутності мультикультуралізму та його різних аспектів закладено в працях К. Баттінга, П. Келлі, В. Кимліки, Ч. Кукатаса, Н. Мее-

ра, Б. Пареха, Дж. Раза, Ф. Рено, Ч. Тейлора, С. Фіша та ін. Філософським підґрунтям мультикультуралізму стала концепція «плюралізму цінностей» І. Берліна.

Серед українських учених феномен досліджують І. Бахов, Є. Бистрицький, Н. Висоцька, Р. Димерець, С. Дрожжина, В. Євтух, Т. Єрескова, О. Калакура, М. Козловець, А. Колодій, Л. Ляпіна, Н. Отрешко, О. Підскальна, М. Попович, В. Прокopenко, С. Пролеєв, О. Русул, Л. Саракун, В. Судакова, І. Ткаченко, Г. Чміль, О. Ярош, К. Яценко та ін.

Метою статті є з'ясування суті поняття «мультикультурність», аналіз теоретичних засад доктрини мультикультуралізму з огляду на сучасні глобалізаційні виклики.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні майже всі суспільства є мультикультурними та залишаться такими в майбутньому. Але наявність етнокультурної та мовної розмаїтості ще не може бути підставою для визнання суспільства мультикультурним загалом. Для цього необхідно, щоб поряд були й нормативні ознаки. Нормативний аспект полягає в піклуванні держави про права, гідність і добробут усіх її громадян, незалежно від їхнього етнічного, расового походження, віросповідання, мови тощо. Відповідно до нормативного підходу, для сучасних соціумів необхідним є докладання зусиль для сприяння матеріальному й духовному розквіту різних культурних груп, а також поваги до їхньої ідентичності. Отже, мультикультуралізм – це стан, процеси, погляди, політика культурно неоднорідного суспільства, орієнтовані на свободу вираження культурного досвіду, визнання культурного розмаїття; культурний, політичний, ідеологічний, релігійний плюралізм, визнання прав меншин як на суспільному, так і на державному рівні [1, с. 94]. Проте в кожній державі практика мультикультуралізму має свою специфіку. Немає єдиної концепції мультикультуралізму, адже відповідно до суспільних змін формуються нові теоретичні концепції. Пошук власної концепції мультикультуралізму є актуальним для нашої держави. Адже Україна, як поліетнічна держава, яка об'єднує в собі традиції багатьох культур, у нинішній геополітичній і культурній ситуації потребує вироблення оптимальної моделі міжетнічної взаємодії, котра дозволить запобігати конфліктним ситуаціям і сприятиме налагодженню діалогу.

Канада була першою країною, яка прийняла офіційну політику у сфері мультикультуралізму,

і відіграла важливу роль у формуванні міжнародних концепцій розуміння мультикультуралізму. На початку 1970-х років канадська держава розробила державний мультикультуралізм. Його принципи толерантності та різноманітності були поширені, принаймні, на певний часовий проміжок у більшості ліберальних демократіях світу. Однією з причин появи й подальшого розвитку політики мультикультуралізму було збільшення та зміна потоків міграції і, як наслідок, зростання культурного розмаїття приймаючих країн. Зрозуміло, що міграція відбувалась і раніше, проте, саме тоді вона набуває нових форм та масштабів. Різко збільшилася кількість іммігрантів з країн третього світу та колишніх колоній. З'явилися нові приводи для міграції: міграція з метою возз'єднання сімей, короткострокова трудова міграція, міграція для отримання освіти. Як результат, у приймаючих країнах з'явилась суттєва кількість етнічних груп, багато з яких стали чинити супротив політиці асиміляції та пред'являти права на збереження власних культур. У Канаді саме прийняття політики мультикультуралізму стало прямим наслідком боротьби культурних меншин за свої права й боротьби проти політики асиміляції задля інтеграції в канадське суспільство на основі загальних цінностей. «Політика багатокультурності (тобто мультикультуралізму) – це передусім політика рівної участі, а не нівелювання особливостей... Політика багатокультурності забезпечує збереження національної спадщини народів, але не виключає культурного обміну... Політика багатокультурності базується на концепції фундаментальних канадських цінностей, які є складовою нашого громадянства. І тому одна з її цілей – забезпечити прийняття цих цінностей усіма громадянами країни як своєї плати за канадське громадянство. Саме тому в рамках політики розробляються різноманітні заходи, які сприяють інтеграції іммігрантів до канадського суспільства» [5, с. 229].

Наступною за Канадою політику мультикультуралізму прийняла Австралія. До початку 1960-х років для Австралії, як і для Канади, була характерна вибірковість стосовно мігрантів: у країну допускалися лише білі іммігранти, переважно британського походження, які вільно володіли англійською мовою та легко інтегрувались у культуру приймаючої більшості. Проте брак робочої сили змусив уряд переглянути міграційну політику й відкрити двері для осіб неев-

ропейського походження з високою кваліфікацією.

Іммігрантам дозволялося зберігати власну культуру та ідентичність, адже для багатьох з них англійська мова не була рідною. У наступні роки уряд спрямовував зусилля на розвиток багатомовності в ЗМІ, створення так званих «етнічних» шкіл, а також проводилася політика проти дискримінації щодо іммігрантів і расових меншин [8, с. 38].

Таким чином, в Австралії, як і в Канаді, було запроваджено офіційний мультикультуралізм як інтегративну політику на основі загальних цінностей з можливістю збереження власної культурної специфіки.

В американському соціумі мультикультуралізм не був державним проектом. Мультикультуралізму в США передувала концепція «культурного плюралізму» американського дослідника родом з Німеччини Г. Каллена, яку він вперше обґрунтував ще в 1915 р. в есе під назвою «Демократія проти плавильного котла», опублікованому в щотижневому журналі «Нація» [10]. Г. Каллен стверджував, що іммігранти повинні зберігати свої культурні традиції протягом багатьох поколінь, оскільки етнічність людини генетично успадкована, тому відмовитися від неї неможливо. Багатоетнічне суспільство Америки, на думку Г. Каллена, повинно поважати відмінності й підтримувати рідну культуру кожної групи для досягнення гармонії між людьми різного походження. Проте концепція Г. Каллена повністю ігнорувала питання афроамериканців, що є зрозумілим, зважаючи на час, коли була написана його праця.

Труднощі інтеграції афроамериканців у домінуючу культуру Сполучених Штатів науковці визначають як один із напрямів американської моделі мультикультуралізму. Боротьба афроамериканців за право бути представленими в навчальних програмах сприяла широкому розвитку політики мультикультурної освіти. У 1968 р. Чорний студентський союз та коаліція студентських об'єднань організували страйк в Університеті Сан-Франциско. Студенти вимагали рівного доступу до державної вищої освіти; представництва різних етнічних груп серед професорського складу; змін у навчальних програмах у такий спосіб, щоб вони відображали не лише представництво англосаксонської більшості, але й охоплювали б історію та культури груп меншин, підкреслюючи їхній внесок у розвиток країни й роз-

повідуючи історію рабства, дискримінації та упереджень [8, с. 46]. Протягом 70–80-х роках ХХ ст. університети США поступово почали враховувати вимоги мультикультуралістів у формі різноманітних квот при формуванні викладацького складу й структури навчальних програм. Тож мультикультуралізм, завдяки вимогам культурного визнання в шкільних й університетських навчальних програмах, активно ввійшов у публічний простір США.

Отже, політика мультикультуралізму відрізняється в кожній конкретній країні залежно від історичних обставин. Проте, як зазначає О. Підскальна [8, с. 48], можна виокремити загальні принципи, характерні для держав, що дотримуються мультикультуралізму:

1) у такій державі передбачається відмова від ідеї про належність лише єдиній національній групі, держава розглядається як така, що рівною мірою належить усім громадянам;

2) відкидається політика асиміляції або навпаки – виключення з участі в житті суспільства членів меншин, замість цього визнається, що індивіди повинні мати доступ до державних установ та діяти як рівноправні громадяни в політичному житті, не приховуючи й не відкидаючи своєї етнокультурної ідентичності. Держава бере на себе зобов'язання визнавати та пристосовуватись до історії, мови та культури меншин так само, як це визнається для домінуючої нації. Тобто політика асиміляції чи виключення замінюється «політикою визнання»;

3) мультикультурна держава визнає історичну несправедливість, яка була завдана меншинам через політику асиміляції та виключення, і намагається виправити таке становище, надаючи їм певні спеціальні права.

Саме ці три взаємопов'язані ідеї є загальними практично для всіх держав, що дотримуються мультикультуралізму.

З часом приклад мультикультуралізму почали впроваджувати деякі країни Західної Європи (Швеція, Нідерланди, Великобританія). Європейський мультикультуралізм має деякі відмінності. Переважно він стосується імміграції та проблем інтеграції мігрантів, часто мусульманського населення. Але тут є відмінності залежно від країни.

Як зазначає М. Козловець [4], мультикультуралізм заохочує та підтримує культурний плюралізм різних етносів та сприяє їхній інтеграції в єдину націю з метою безконфліктного співісну-

вання націй в умовах глобалізації. Етнокультура має бути гнучкою до трансформацій, тобто більш відкритою до інших культур, оскільки без контактів вичерпуються механізми її самоорганізації й саморозвитку. Відтак, етнокультура повинна допускати в своє культурне середовище складові цінності інших культур, тобто мати риси інкультурації. Саме це надасть можливість виключити конфліктність, нетерпимість, безкомпромісність у межах міжкультурних діалогів і сприятиме толерантному співіснуванню в межах держави.

За визначенням Б. Парекха, мультикультуралізм створює умови для діалогу, є інтерактивною та динамічною системою, яка дозволяє культурам взаємозбагачуватись. Водночас інституційне підкріплення простору мультикультуралізму ми знаходимо у свободі слова, рівних правах, підзвітності влади, наявності публічного простору для діалогу [6, с. 49].

Сучасні теоретики мультикультуралізму Сесіль Лейборд, Петті Ленард продовжують доводити, що ідеал мультикультурного громадянства означає більш справедливий та взаємовигідний для всіх сторін умови інтеграції, а не процес закриття в своїй культурі та відокремлення від культури більшості. Головні питання, які порушують сучасні теоретики, полягають у перевагах мультикультурного громадянства над традиційним ідеалом громадянства, заснованого на єдиному наборі прав і можливостей для кожного, на сприянні глибокій інтеграції іммігрантів та їхніх нащадків у нові культурні спільноти, на зв'язку між мультикультуралізмом та подоланням нерівності – расової, класової, гендерної, сексуальної орієнтації тощо. Факт існування мультикультурного суспільства в Європі неможливо ігнорувати, окрім того, Європа прийняла близько 7 мільйонів нових переміщених осіб з України за спеціальними умовами. Політики мультикультуралізму в європейських державах поступово оновлюються, з урахуванням нових концептів та аналізу попередніх недоліків. З метою керування зростаючою різноманітністю європейських суспільств, ЄС прийняв міжкультурний діалог як свій головний інструмент політики. Міжкультурний діалог визначається як відкритий і шанобливий обмін думками між окремими особами та групами різних етносів на основі взаєморозуміння і поваги. Діалог передбачає загальну рівноправність учасників взаємодії та взаємну повагу один до одного. Діалогічний спосіб спілкування є ефективним способом інтеграції та трансформації культури

не шляхом асиміляції чи зменшення відмінностей, а шляхом набуття глибшого розуміння та цінування різноманітності.

У сучасній Україні відбувається складний пошук власного шляху розвитку етнополітичної й етнокультурної сфери. Відновлення державної незалежності України дало потужний поштовх національному та етнічному відродженню як українців, так і представників інших етнічних груп, усі вони прагнуть до відновлення власної етнічної специфіки: рідної мови, культури, духовності, традицій.

У незалежній Україні була прийнята низка законів, в яких закріплено основні положення офіційної політики держави стосовно національних меншин. Зокрема, Конституція України (1996), Декларація прав національностей України (1991), серед міжнародних правових документів – Рамкова конвенція Ради Європи «Про захист національних меншин», Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (ратифікована у 2003).

З метою захисту прав та інтересів представники національних меншин та етнічних громад об'єднуються в різноманітні національно-культурні товариства, через які представники національних меншин залучаються до громадського та культурного життя країни. За своєю формою вони можуть бути досить різноманітними: існувати у вигляді асоціацій, спілок, земляцтв, конгресів, центрів та рад. Спрямованість діяльності таких організацій може бути досить різною, хоча переважаючою є культурницька. У зв'язку з цим, вони тісно пов'язані з різними національними культурними та освітніми установами (художніми колективами, навчальними закладами, органами преси тощо). Простежується чітка тенденція до збільшення мережі національно-культурних товариств в Україні. На 1 січня 1999 р. їх було зареєстровано 306, у т. ч. 21 із всеукраїнським статусом, станом на 1 січня 2012 р. – відповідно 1458, із них 44 – всеукраїнські. На всеукраїнському рівні діють такі національно-культурні товариства, як Асоціація болгар України, Федерація грецьких товариств України, Єврейська рада України, Всеукраїнська національно-культурна молдовська асоціація, Рада німців України, Федерація польських організацій в Україні, Міжрегіональне об'єднання «Румунська спільнота України», Демократична спілка угорців України, Всеукраїнська спілка громадських організацій «Конгрес ромен України», Всеукраїнська громадська організація

«Союз гагаузів України» та інші. Загалом на всеукраїнському, регіональному та місцевому рівнях налічується близько 2000 таких організацій.

Національними меншинами в Україні опікується Державний комітет України у справах національностей та релігій. Національні департаменти функціонують у багатьох регіонах у складі місцевих адміністративних органів. Високий рівень самоорганізації національних меншин та співпраці з обласними державними адміністраціями спостерігається у Вінницькій, Закарпатській, Запорізькій, Львівській, Одеській, Миколаївській, Харківській областях та м. Києві. У цих регіонах національно-культурні товариства мають підтримку місцевої влади, окремі приміщення для здійснення статутної діяльності, отримують кошти з місцевих бюджетів [7, с. 46–48].

Суперечлива спадщина українського етносу, розділеного в певні історичні відтинки між різними країнами знаходить вияв у різних цивілізаційних вимірах, етнокультурних традиціях, звичаях, рівнях толерантності та культури спілкування з іншими етнічними групами. Актуальним сьогодні є вироблення нової за підходами та якістю політики щодо українства, творення модерної української культури європейського зразка, гармонізації міжетнічних культурних упливів. У цьому зв'язку завданням політики мультикультурізму є поєднання інтересів розвитку української культури з іноетнічними культурами [3]. Українська влада посилено сприяла і сприяє діяльності національно-культурних товариств національних меншин, відродженню національних традицій, збереженню етнічної ідентичності, активізації зв'язків з історичними батьківщинами, продовжує вдосконалювати відповідну правову базу захисту національних меншин. Життєдіяльність етнічних громад значною мірою залежить від ініціативності самих громад, від діяльності їхніх культурно-освітніх та мистецьких закладів, проведення мистецьких заходів, фестивалів національних культур, розвитку книговидавничої справи, поширення засобів масової інформації рідною мовою тощо. Розвиток національної освіти не повинен вести до самоізоляції, етнічної й культурної замкнутості, а має бути пов'язаним із загальними інтеграційними процесами. Кращим засобом мультикультурного розвитку є запровадження спеціальних предметів з історії та культури представників українських меншин до програм загальноосвітніх шкіл та вишів [3].

Роки незалежності підтвердили, що Україна, де майже 80% населення становлять етнічні українці, має всі необхідні об'єктивні демографічні, етногеографічні та політичні підстави бути національно цілісною державою, яка формує модерну українську культуру. З початком відкритої російської агресії проти України це твердження тільки посилилось. Домінуючою передумовою і головним гарантом міжнаціональної злагоди та суспільної єдності України є, цілісність, ментальність і толерантність самої української етнічної нації, яка підтвердила здатність вибудувати рівноправні відносини з усіма етнонаціональними групами, які мешкають на території держави. В українців є досвід спільного, тривалого, переважно безконфліктного, проживання на одній території з представниками інших етносів, нам властивий порівняно високий рівень компліментар-

ності. Українська етнонація є системотворним елементом українського суспільства й виконує функції демографічної та етнічної основи суспільства, основного носія державної мови [2, с. 8–10].

Висновки. Таким чином, майбутнє глобального світу неможливе без діалогу різних культур, тому мультикультуралізм і толерантність повинні залишатись основними принципами полікультурного діалогу у сучасному світі. Мультикультуралізм та міжкультурний діалог повинні стати новою політичною стратегією і для України. Це сприятиме подальшій демократизації суспільства, євроінтеграції та входженню України до світової спільноти. Усвідомлений мультикультуралізм, в якому виграють всі сторони, може стати новим етапом розбудови здорових стосунків сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Дрожжина С. В. Культурна політика сучасної полікультурної України: соціально-філософський та правовий аспекти: Монографія. Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. 196 с.
2. Євтух В. Б., Трощинський В. П. Етнонаціональна структура сучасного українського суспільства: деякі аспекти системного бачення її розвитку. Етнонаціональна структура українського суспільства: [довідник]. К., 2004. С. 8-10.
3. Калакура О. Я. Мультикультуралізм: сутність і перспективи для України. *Чорноморський літопис*, 2010. Вип. 2. С. 19–25. https://nbuv.gov.ua/UJRN/Chl_2010_2_4
4. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації : Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
5. Кругляк О. Політика багатокультурності Канади: цілі та наслідки // Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду. К.: Український незалежний центр політичних досліджень, 2004. С. 219–232.
6. Ляпіна Л. А. Рівноправний діалог культур як основа сучасного суспільства: мультикультурний проект Бхікху Парекха. *Український соціум*. 2015. № 4 (55) С. 46–53.
7. Москвічова Ю. О. Етнічне відродження національно-культурних громад в період державної незалежності України: мовний аспект. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Історія. Вип. 28. Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. О. А. Мельничука. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. С. 45–51. <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-28-45-51>
8. Підскальна О. Генеза дискурсу мультикультуралізму: соціально-філософський аналіз : дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії. Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2021. 226 с.
9. Русул О. В. Мультикультуралізм і культурна глобалізація. *Вісник Дніпропетровського університету*, 2012. № 9/2. С. 146–151.
10. Kallen Horace. Democracy versus the melting pot [Електронний ресурс] / Horace Kallen // Internet Archive. - 1915. <https://archive.org/details/1915DemocracyVersusTheMeltingPot>

References

1. Drozhzhyna S. V. *Kulturna polityka suchasnoi polikulturnoi Ukrainy: sotsialno-filosofskyi ta pravovyi aspekty* [Cultural policy of modern multicultural Ukraine: socio-philosophical and legal aspects]. Monohrafiia. Donetsk: DonDUET, 2005. 196 s. [in Ukrainian].
2. Yevtukh V. B., Troshchynskyi V. P. *Etnonatsionalna struktura suchasnoho ukrainskoho suspilstva: deaki aspekty systemnoho bachennia yii rozvytku* [The ethno-national structure of modern Ukrainian society: some aspects of a systemic vision of its development]. *Etnonatsionalna struktura ukrainskoho suspilstva: [dovidnyk]*. K., 2004. S. 8–10. [in Ukrainian].
3. Kalakura O. Ya. *Multykulturalizm: sutnist i perspektyvy dlia Ukrainy* [Multiculturalism: Essence and Prospects for Ukraine]. *Chornomorskyi litopys*, 2010. Vyp. 2. S. 19–25. [in Ukrainian]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chl_2010_2_4
4. Kozlovets M. A. *Fenomen natsionalnoi identychnosti: vyklyky hlobalizatsii* [The Phenomenon of National Identity: Challenges of Globalization]. Monohrafiia. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I Franka, 2009. 558 s. [in Ukrainian].
5. Kruhliak O. *Polityka bahatokulturnosti Kanady: tsili ta naslidky* [Canada's Multiculturalism Policy: Goals and Implications] // Aktualni pytannia vitchyznianoï etnopolityky: shliakhy modernizatsii, vrakhuvannia mizhnarodnoho dosvidu. K. : Ukrainskyi nezaleznyi tseñtr politychnykh doslidzhen, 2004. S. 219–232. [in Ukrainian].
6. Liapina L. A. *Rivnopravnyi dialoh kultur yak osnova suchasnoho suspilstva: multykulturnyi proekt Bkhikkhu Parekha* [Equal Dialogue of Cultures as the Basis of Modern Society: The Multicultural Project of Bhikkhu Parekh] // *Ukrainskyi sotsium*. 2015. № 4 (55) S. 46–53. [in Ukrainian].
7. Moskvichova Yu. O. *Etnichne vidrodzhennia natsionalno-kulturnykh hromad v period derzhavnoi nezalezhnosti Ukrainy: movnyi aspekt* [Ethnic Revival of National and Cultural Communities in the Period of Ukraine's State Independence: The Linguistic Aspect] // *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Istorii*. Vyp. 28. Vinnytsia: TOV «TVORY», 2019. S. 45–51. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-28-45-51>
8. Pidskalna O. *Heneza dyskursu multykulturalizmu: sotsialno-filosofskyi analiz* [The Genesis of the Discourse of Multiculturalism: A Socio-Philosophical Analysis] : dys. ... kand. filosof. nauk : 09.00.03 – sotsialna filosofii ta filosofii istorii. Zhytomirskyi derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka, Zhytomyr, 2021. 226 s. [in Ukrainian].
9. Rusul O. V. *Multykulturalizm i kulturna hlobalizatsiia* [Multiculturalism and cultural globalization] // *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu*, 2012. № 9/2. S. 146–151. [in Ukrainian].
10. Kallen Horace. *Democracy versus the melting pot*. Internet Archive. 1915. <https://archive.org/details/1915DemocracyVersusTheMeltingPot>

Про авторів

Юлія Москвічова, кандидат мистецтвознавства, доцент, e-mail: julia.moskvichova@gmail.com

About the Authors

Yuliia Moskvichova, Candidate, of Art Criticism, Associate Professor, e-mail: julia.moskvichova@gmail.com